

Araştırma Makalesi / Research Article DOI: 10.33207/trkede.734033

TEFEKKÜRDEN TAHKİYEYE: NECMETTİN HACİEMİNOĞLU'NUN HİKÂYELERİNDE AYDIN YABANCILAŞMASI

*From Contemplation to Narration: Alienation of Intellectuals in
Hacıeminoğlu's Stories*

Dinçer ATAY*

ÖZ: Bilgi, insanın varoluş boyutlarını şekillendiren önemli bir olgudur. İnsanın kendilik algısının ortaya çıkması da bilgi maharetiyle gerçekleşir. Böylece kendini tanıyan ve bilen insan, öteki karşısındaki konumlanışını da belirler. Türklük biliminde yetkin çalışmalar veren Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, akademik çalışmalarının yanı sıra Türk aydınını ilgilendiren birçok konu üzerinde fikirlerini de ortaya koyar. O, dünya görüşünü görünür kılan fikir yazılarında insanın kendilik bilgisine sahip olmasına vurgu yapar. Hacıeminoğlu, akademik ve fikrî çalışmalarının yanı sıra hikâye metinleri de kaleme alır. Böylece tefekkürden tahkiyeye uzanan bir yola girer. Hacıeminoğlu, bütün hikâyelerini *Yeni Bir Dünya* başlıklı kitabında toplar. Bu hikâyelerdeki en belirgin tavır, Türk milliyetçiliği fikrinin savunusudur. Hikâyelerde karşımıza çıkan izlekler arasında aydın eleştirisi ve aydın yabancılaşması da önem arz eder. Aydın-millet ilişkisine önem veren Hacıeminoğlu, *Yeni Bir Dünya* ve *Sefir Bey* hikâyelerinde; Türk aydının kendi milletine yabancılaşma görünümünü eleştirel bir bakışla işler. Ötekinin nezdinde Türk kimliğini yansıtmaya gereken diplomat, konosolos / elçi / sefir unvanlarına sahip kişilerin Türk kültürüne ve Türk milletinin yaşam biçimlerine hoş bakmamaları, kültürel kimlik odaklı yabancılaşmayı somut kılar. Bunlara mukabil ülküleştirilen aydın kimliğini de hikâyeler düzleminde var ederek, olması gerekeni de inşa eder. Bu çalışmada Türkolog Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun *Yeni Bir Dünya* ve *Sefir Bey* adlı iki hikâyesinde karşımıza çıkan aydın yabancılaşması izleği, eser-şahsiyet bağlamı ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Aydın, Yabancılaşma, Necmettin Hacıeminoğlu, Yeni Bir Dünya

ABSTRACT: Knowledge is an important phenomenon that shapes the dimensions of human existence. The emergence of human's perception of selfhood also occurs thanks to knowledge. Thus, those who recognise and know themselves also determine their position in relation to others. In addition to his academic works, Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, who contributed competent works to the science of Turkishness, expressed many of his opinions on many subjects concerning Turkish intellectuals. In his essays, which make his worldview visible, he emphasised humans' possession of selfhood knowledge. Beside his academic and

* Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Merkez Kampüsü/Kars, dinceratay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8796-371X

Geliş Tarihi / Received: 08.05.2020
Kabul Tarihi / Accepted: 15.05.2020
Yayın Tarihi / Published: 14.07.2020

intellectual works, he also produced short stories. Thus, he gravitated from contemplation to narration. Hacıeminoğlu brought all his stories together in his book titled *Yeni Bir Dünya* ("A New World"). The most distinct attitude in these stories is his advocacy of the idea of Turkish nationalism. Among the themes encountered in the stories, criticism on intellectuals and their alienation is significant. Attaching importance to the intellectual-nation relationship, Hacıeminoğlu critically addresses examples where Turkish intellectuals are alienated from their own nation in his stories of *Yeni Bir Dünya and Sefir Bey* ("Mr. Ambassador"). The fact that Turkish diplomats, delegates or ambassadors, who are supposed to reflect Turkish identity to others, do not favour Turkish nation's lifestyles concretises estrangement based on cultural identity. In this context, Hacıeminoğlu describes and defends the ideal intellectual identity in his stories. The present study will discuss the theme of alienation of intellectuals described in Turkologist Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu's stories *Yeni Bir Dünya* and *Sefir Bey* with a perspective based on work and personality.

Keywords: Story, Intellectual, Alienation, Necmettin Hacıeminoğlu, Yeni Bir Dünya

Giriş

İnsan, çevresini bilinçle kavrayan bir varlıktır ve düşünmek ve yazmak eylemleri eşliğinde kendini ortaya koyar. Sahip olduğu bilinç nimeti sayesinde bilgi olgusunu deneyimleyerek, kendi çevrenini de şekillendirir. Bilginin değişen mahiyeti, yine özne konumundaki insan ile somutlanır. Akademik boyutlu Türklük bilgisi alanında önemli bir araştırmacı olan Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Türk Diline dair akademik yayınlarının yanı sıra fikir sahasında da metinler ortaya koyar. Türk milliyetçiliği dâhilinde; kültürel kimlik, aydın, ülkücülük meseleleriyle ilgili fikir ve birikimlerini deneme ve makale türlerinde kaleme aldıktan sonra geleneksel tahkiye türünde, yani hikâye nev'inde de metinler yayımlar:

*"Siyasî görüş olarak milliyetçi-ülküci hareketi benimseyen Hacıeminoğlu, özellikle devrimci sol hareketlerin hız kazandığı 1970-1980 yılları arasında yazuları ve konuşmalarıyla gençleri uyarmış, onları milliyetçilik ülküsü etrafında toplamaya çalışmıştır."*¹

Onun bütün hikâyelerinin yer aldığı eser, *Yeni Bir Dünya* adını taşır. On üç hikâyenin bulunduğu kitap, ilk defa 1976 yılında Töre Devlet Yayınları arasından çıkar.

Hacıeminoğlu'nun hikâyeleri üzerine yapılan müstakil ve kayda değer ilk çalışma Yüksel Topaloğlu tarafından hazırlanan Lisans Tezi'dir.²

¹ Mustafa Özkan, "Necmettin Hacıeminoğlu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 502.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Yüksel Topaloğlu, *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Hayatı, Eserleri, Edebî ve İlmî Şahsiyeti ve Yeni Bir Dünya Hikâye Kitabının Tahlili*, Trakya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Edirne, 1996.

Teferkkürden tahkiyeye doğru yönelen Hacıeminoğlu'nun hikâyelerinin hitap ettiği kitle, yalnızca gençler değildir. Söz konusu metinler, aynı zamanda devrin aydınlarına da hitap eder. Öyle ki o, bazı hikâyelerini özel isimlere ithaf etmiştir. Hacıeminoğlu'nun hikâyelerinde karşımıza çıkan temel izleklerin hemen hepsi Türk milliyetçiliğinin odağında belirginleşir. Onun hikâyelerini “ülkücü edebiyat” nitelenmesi ile tanımlamak yerinde olur. Türklük şuuru, kültüre bağlılık, kültürel yabancılaşma, kitap sevgisi, tarih bilinci, okumak eylemi ve aydın eleştirisi onun hikâyelerindeki başlıca izlekleri teşkil eder. Teknik açıdan çok güçlü olmayan hikâyelerin, olay örgülerinin diyaloglarla kurulumu, hikâyelerin öne çıkan yönlerindedir. Ayrıca bazı hikâyelerde tercih edilen kahraman anlatıcının varlığı, vakaları daha canlı ve gerçekçi kılar.

Hacıeminoğlu'nun fikrî yazılarının yanı sıra, edebî formda da eser vermesinin gerekçelerini, onun kişiliğinde barındırdığı dışadönük tip özelliklerinde aramak gerekir. “*O, dünyadan elini eteğini çeken, sadece uzmanlık alanının ördüğü duvarlar arasına kendisini hapseden biri değildir.*”³ İçselleştirdiği Türklük bilgisini çevresiyle paylaşır ve bu minvalde kimlik inşa etme gayretinde olur. Hacıeminoğlu'nun hikâyelerindeki tavrı, genel anlamda hissi değil şuurludur.⁴ Hikâye türünü tercih etmesini, “*bu formun insanlara ulaşmada en etkili yol olduğuna inanması*”⁵ ile açıklamak mümkündür. “*Sanatı gaye değil, bazı fikirleri cemiyete taşıyan bir vasıta olarak*”⁶ gören Hacıeminoğlu'nun hikâyelerinde, Türk aydını kimliğinde bulunması gereken nitelikler, net biçimde ortaya konur. “*Zira onun sanat anlayışında esas noktayı ‘cemiyet’ teşkil eder.*”⁷ Tercih ettiği hikâye türü ile cemiyetin her noktasına ulaşabileceğini düşünür. Millet ile halkı kavramsal düzlemde birbirinden ayıran⁸ Hacıeminoğlu, Türk milletinin değerlerini bütün varlığıyla sahiplenir.

Bu çalışmada Hacıeminoğlu'nun *Yeni Bir Dünya* ve *Sefir Bey* isimli hikâyeleri, aydın yabancılaşması izleği bağlamında eser – şahsiyet odaklı bir

³ Yüksel Topaloğlu, “Necmettin Hacıeminoğlu ve Türk Aydını”, *Türköz*, Y. VI, S. 31, 2015, s. 42.

⁴ Y. Topaloğlu, agm., s. 45.

⁵ Necip Tosun, *Modern Öykü Kuramı*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2014, s. 36.

⁶ Yüksel Topaloğlu, “Vefatının İkinci Yıldönümünde Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu”, *Türk Kültürü*, Y. XXXVI, S. 423, 1998, s. 389.

⁷ Yüksel Topaloğlu, “Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu - Hayatı, İlmî, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri”, *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı*, Ed. Ali İhsan Öbek-Yüksel Topaloğlu-Oğuzhan Durmuş, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 22.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Necmettin Hacıeminoğlu, *Millet ve Aydınlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 13.

yaklaşım ile değerlendirilecektir. İki hikâyenin ayrı başlıklar altında açılması; yabancılaşmanın farklı boyutlarının somutlanması adına daha uygundur. Hacıeminoğlu'nun eleştiri tahtasına konumlandığı diplomat, bürokrat kimliğinin temsiliyetinin mütemadiyen *liyakatli* ve *kültürel kimlik aidiyetli* olmasının zorunluluğu, zamanları aşan bir hususiyettir. Bu bakımdan söz konusu izleği değerlendirirken, Türkiye'nin 1970'li yıllardaki dış politika görünümünü bir fon biçiminde algıladık. En nihayetinde odaklandığımız esas mesele, Türk aydınının sahip olması gereken aidiyet kodlarının kültürel izdüşümleridir.

Türk Aydınını ve Türk Aydınının Yabancılaşma Boyutlarına Dair

Yabancılaşma, farklı disiplin ve felsefe birikimleri odağında varlık bulan çok boyutlu bir kavramdır. Bizim eksen kabul ettiğimiz yabancılaşma kavramı, kişinin içine doğduğu toplumun yaşam biçimleri, hayat yorumları, yani kültürel yaşantısı eşliğinde belirginleşir. Afşar Timuçin, yabancılaşma olgusunu; “*en genel anlamda kendinden başkası olma ya da başkasına dönüşme*”⁹ şeklinde tanımlar. Yabancılaşmanın kökenine ve birikimsel görünüme dair kapsamlı açıklamalara¹⁰ girmek yerine, kendinden başkasına dönüşme hâline odaklanmak gerekir. Bu bakımdan yabancılaşma kavramının kendilik değerlerini yitirme ve onları reddetmeyle somutluk kazanan boyutunu gündemimize aldığımızı belirtmeliyiz. Geline nokta Türk aydınının *ötekisi* olan Batılılara benzemeye çalışması, yabancılaşma meselesinin kıstas noktasını teşkil eder.

Hacıeminoğlu'nun, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını temsil eden elçilere karşı belirgin bir kaygısı vardır. Bu kaygının sebebi, onların hem Türk kültürünü *öteki* karşısındaki temsillerine hem de siyasî sınırların dışında yaşayan Türklerle olan münasebetlerine dayanır. Bu anlamda Bağdat'ta bulunduğu 1972-1973¹¹ yıllarındaki gözlemleri ve birikimleri, onun hikâyelerindeki aydın yabancılaşması izleğine kaynaklık teşkil eder. “*Ona göre Türk aydını ile halkı arasındaki din, kültür, töre, dil, ülkü gibi onları birbirine yaklaştıracak ve bir arada tutacak olan tüm manevi bağlar kopmuştur.*”¹² Hacıeminoğlu'nun hikâyelerinde eleştirdiği aydınları bürokrasiden seçmesi, onun aydın eleştirisini yaptığı birçok yazısındaki fikirleri ile yakın ilişkilidir. Bürokratik statüye sahip olmanın, Türk

⁹ Afşar Timuçin, “Yabancılaşma Sorununa Genel Bir Bakış”, *Felsefe Dünyası*, S. 5, 1992, s. 16-23.

¹⁰ Yabancılaşma olgusunun etimolojik, felsefi, psikolojik ve sosyolojik boyutlarına dair kapsamlı bilgi için bk. Sibel Kiraz, “Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, 2011, s. 147-169.

¹¹ Y. Topaloğlu, agm., s. 15.

¹² Y. Topaloğlu, agm., s. 52.

milletinin değerlerine, kültürüne yabancılaşmayı zarurî kıldığı algısını hedef tahtasına koyarak bu durumu her iki hikâyesinde de izleksel kurguya taşır.

Yeni Bir Dünya hikâyesinde idealize ettiği aydının, üniversitede akademisyen olması, bilinçli ve ironik bir tercihtir. Bu noktada onun aydın algılamasına dair şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Aydın yıllardan beri halka teklif edip de ret cevabı aldığı yabancı kültürü, yabancı töreyi tereddütsüz benimsemiştir. Millî olan, halka ait olan her şeyi de toptan bırakmış veya unutmuştur. Bu yüzden aydının artık halkinkinden başka bir dünyası vardır. Değer ölçüleri, zevki, hayat görüşü, memleket yahut kendisi için kurduğu hayal, halkın tasavvur ettiğinden tamamen başkadır.”¹³

Bu başkalık da beraberinde yabancılaşmayı getirir. Aydının yabancılığı, onun halka, milleti oluşturan değerlere bakış açısı ile ilgilidir. Tipleşen aydının halka bakışı, ötekileştirici, soğuk ve ilgisizdir. Batı'nın değer yargılarını hayat ilkesi olarak benimseyen aydın, milletin değerlerine son derece uzaktır. *“Analitik değerlendirme yeteneğine sahip olan Hacıeminoğlu, Türk millerinin sosyal ve siyasî bakımdan sorunlar yaşamasının kaynağını aydınlara... dayandırır.”¹⁴* Onun bu düşüncesi, aydın yabancılaşmasını ortadan kaldırma gayretlerini var edecektir.

Hacıeminoğlu'nun düşün dünyasını, kaygılarını ve aidiyet göstergelerini belirleyen ve de etkileyen edebî ve fikrî şahsiyetler arasında Peyami Safa da vardır. Onunla bizatihi de tanışan¹⁵ Hacıeminoğlu'nun aydın telakkisinin Peyami Safa'nınkiyle benzer kaygı ve anlayışlara yaslandığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan Peyami Safa'nın romanlarında görülen *“madde-ruh”¹⁶* çatışmasının bir benzerini de onun mezkûr hikâyelerinde de gözlemlenir.

Türk aydınının kültürel kimlik odaklı yabancılaşma hâlleri, Tanzimat Fermanı'nın ilânı ile daha da görünürleşir. İki farklı medenî algıların çarpışmasında şaşkınlara eylemsizleşen Türk aydını, kendini yitirmenin eşiğine gelir. Cemil Meriç, yabancılaşma hâlinin netleştiği bu aydınların varlığını; *“hüviyetini kaybeden, irfanıyla âlâkasını kaybeden... müstagrîp,*

¹³ Necmettin Hacıeminoğlu, *Milliyetçilik, Ülkücülük ve Aydınlar*, Töre Devlet Yayınları, Ankara, 1976, s. 295.

¹⁴ Murat Ceritoğlu, “Necmettin Hacıeminoğlu Hoca'nın Fikir Dünyası”, *Türkiz*, Y. IV, S. 19, 2013, s. 70.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Yüksel Topaloğlu, “Genç Ülkü Adamı Necmettin Hacıeminoğlu Peyami Safa ile Tanışıyor”, *Türk Yurdu*, Y. CV, S. 351, 2016, s. 30-32.

¹⁶ Berna Moran, “Peyami Safa'nın Romanlarında İdeolojik Yapı”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, 22. Baskı, İstanbul, 2010, s. 223.

Batı'nın yeniçerisi"¹⁷ şeklinde tanımlar. Şaşkınlıkla kalmayan ve bu kronik durumları deneyimleyerek tipleşen aydın, adeta Batı'nın lejyoner askeri gibi Türk kültürüne saldırmaktan da geri durmaz.¹⁸

II. Meşrutiyet dönemine devredilen halka dönüş temayüllü idealizm, Cumhuriyet zihniyetine taşınsa da pek de uzun sürmez:

*"II. Meşrutiyet dönemi sonlarında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında halk ile aydın arasındaki birleşme, sonraki yıllarda yine gevşemiş ve batı kültürünü alan aydın, kendi kültürüne gözleri kapalı bakmakta ve onu görmemekte ısrar etmiştir."*¹⁹

Erol Güngör, aydının medeniyet ufkunun idelinde konumlanan Batılılaşmanın, onda halk kültüründen farklı bir kültürün oluşmasına zemin hazırladığını söyler:

*"Türkiye'de eski kültürden ve dolayısıyla tarihi karakter vasıflarından ayrılma hareketi halkta değil, münevver tabakada görülmektedir. Batının tesiriyle Türkiye'deki kültür bütünlüğü sarsıldığı zaman, ortaya kozmopolit münevver kültürü ve geleneksel halk kültürü olmak üzere iki ayrı kültür çıkmıştır."*²⁰

Hacıeminoğlu *kozmpolit münevver kültürünü* eleştiri hedefine koyar. Halk kültürü, milletin tarihsel karakter vasıflarını var eden töz konuma yükselirken, kozmopolit münevver / aydın kültürü ise, halka kültürüne yabancılaşan, onu görmezden gelen bir referans dizgesine sıkışır. *"Bütün milliyetçilik hareketlerinin ortak özelliklerinden biri ve belki de en çok belirgin olanı halkçılıktır."*²¹ Bu durum, milliyet kavramının kültürel birikiminin kaynağıyla, beslenme noktası ile ilgilidir. O halde halk kültürünün varlığı, millilik endeksini de belirler.

Münevverlerin yeni okumalar, yeni görevler vasıtasıyla yeni kültürlerle tanışması ve zamanla halk yaşantısından uzak kalması, halk kültürünün yeniden kurucu bir cevher biçiminde tasavvur edilmesini zarurî kılar.

¹⁷ Cemil Meriç, "Kültürümüzde Yabancılaşma", *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2006, s. 280.

¹⁸ Bu hususta Hacıeminoğlu'nun *Sefir Bey* hikâyesinde görünüm kazanan Azmi Bey'in Türkmen obasındaki tavırları, Cemil Meriç'in "Batı'nın yeniçerisi" istiaresini somutlar.

¹⁹ İnci Enginün, "Halide Edip ve Halk Kültürü", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2012, s. 355.

²⁰ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 17. Baskı, İstanbul, 2011a, s. 158.

²¹ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 21. Baskı, İstanbul, 2011b, s. 23.

Kültürel değişme literatüründe telaffuz edilen değişmeyen cevherin karşılığı, bir bakıma halk kültürüdür. Burada “halk” fenomeninin terminolojik karşılığı Ziya Gökalp felsefesi bağlamına sahiptir. Halk kültürü – milliyetçilik ilişkisini, Hacıeminoğlu'nun odaklandığımız iki hikâye metnin bağlamında düşündüğümüzde; *Sefir Bey* adlı hikâyede *Yeni Bir Dünya* adlı hikâyeye nazaran daha somut olarak belirlediği gözlemlenebilir. Bu noktada görülen aydın yabancılaşması, aynı zamanda ait olunan kültürün içindeki cevher yapıyla ilgilidir.

Osmanlı'nın sosyal yapısında münevver ile halk arasında görülen farklar, bilgi ve kabiliyet ekseninde temellenir. Bununla birlikte kültürel düzlemde halk ile münevver arasında 1970'li yıllardakine benzer bir uçurumdan söz etmek, pek de mümkün görünmez. Süleymaniye medresesinde görev yapan müderris, Süleymaniye Camii'nde halka vaaz edebilmektedir.²² Buna karşılık modern zamanlarda bir üniversite profesörünün halka hitap etmesi aynı çıktıkları vermeyecektir.²³ Akademisyenin halka hitap edebilmesi, yani konferansta anlatılanı, köy kahvesindeki bilgi birikim seviyesine göre izah etmesi, pratik düzlemde sosyo-epistemik bir çıkmazdır. Zira; “*halka göre münevver kibirli, maddî menfaat düşkünü, yabancı taklitçisi, maneviyat düşmanı, saygısız ve köksüzdür... Münevverlere göre ise halk, cahil, hurafeci, kat ve dar görüşlü, her şeye kolayca kanan bir kitledir.*”²⁴ Tam bu noktada üstüne fikir üretme gayreti içinde olduğumuz mesele ekseninde *köksüz* ve *hurafeci* karşıt iddialarını baz almak gerekir. Bu hususların ilki olan *köksüzlük*, kültürel düzlemde konumlanırken; *hurafeci* olmak da bilimsel düzlemde konum alır. İki ayrı sosyolojik grup, kendi perspektiflerine göre bir iddiada bulunup söylemlerini ve savunma hatlarını kurma gayretindedir. Her iki taraf da sahiplendiği değerleri, savunma hattı belleyerek karşı tarafa yapıcı yaklaşmamaktadır. Söz konusu konumlanışlar, olası yabancılaşmaların törpülenme ihtimallerini en aza indirger.

Halkın bilgiye ulaşması ve bilgiye yaklaşımı, yorumu, akıl kavramından ziyade hissiyat, duygusal yoğunluk odağında şekillenirken; münevverin bilgiyle ilişkisi bilimsel boyutta akıl ve kanıt, belge düzleminde şekillenir. Buradan hareketle duygu/his ve akıl olgularının karşıt değer olarak belirlediği görülebilir. Bu da Doğu-Batı karşıtlığının temel araçlarını önümüze getirir. Duygusal düşünme tarzının kültürel boyutları söz konusu edilebilirken, bilimsel bilginin evrenselliği değişmeyecektir. Bununla birlikte hissiyatın

²² E. Güngör, *age.*, s. 28.

²³ Bu noktada Hacıeminoğlu'nun her fırsatta avamla bir araya geldiği istisnasını ifade etmek gerekir.

²⁴ E. Güngör, *age.*, s. 29.

kök ile bağı ve bilginin yegâneliği de gündeme gelir. Halk - aydın karşıtlığında beliren uçurumun siperleri, nöbet kuleleri, savunma hatları bu temel kavramlar ekseninde oluşur. Bilgiye ulaşan aydın, köken bilgisini yitirme ihtimalini yok sayar. Burada devreye ideal yaşamın sınırları çizen değer yargıları girer. Halk için ideal olan, kültürel kimliğin muhafazası ve yaşantının bu ekseninde kurgulanmasıdır. Aydın için esas teşkil eden ise bilgi ve bilimselliğin verdiği doyum hâlidir. Bilgiye erişen münevver, bu ulaşılmışlığı kültürel düzlemde içselleştiremezse köksüzlük ve aidiyet problemleri ile yüzleşmek zorunda kalır. Bu yüzleşmenin aydın için farkındalığı Hacıeminoğlu'nun aydın telakkisinde önemli bir yer tutar. Bu farkındalık, kaygı boyutuna taşınmadığında; aydın için hiçbir sorun söz konusu olmadığı gibi; aydının görünür kıldığı kültürel kimlik yitimi daha da pekişir. Bu da halk kültür ile arasındaki uçurumun açıklığı giderek kesifleşir. Güngör'ün verdiği Süleymaniye müderrisinin hocalığı ve vaizliği eylemselliğinde halk ile arasındaki uçurum camide kapanırken, modern aydın bu uçurumu kapatacak bir mekân bulmakta zorlanır. Şu halde buluşma mekânı teşkil eden dindir. O halde aydın-din ilişkisinin kültürel boyuttaki varlığı gündeme gelecektir. Zaten *Sefir Bey* adlı öyküde halkın münevverin Türk ve Müslüman olduğuna dair sınaması da genel itibarıyla din düzleminde gerçekleşir. Böylece aydın – halk çatışmasını odaklandığımız metinlerin izlekleri düzlemlerle eşitleriz.

YENİ BİR DÜNYA'YI KURAN MEFKÜRELİ AYDIN VE YENİ BİR DÜNYA'DA YERİ OLMAYAN KENDİLİĞİNE YABANCI AYDIN

Sosyal zamanı 1973²⁵ yılı olan *Yeni Bir Dünya* hikâyesi²⁶, kahraman bakış açısı ile kurgulanır. Diyaloglarla örülen metin, okuyucudaki gerçeklik ve etkileycilik algısını besler. Yazar tarafından iki bölüme ayrılan hikâyenin *norm karakteri*²⁷, Tarih Hocası kimliğinde takdim edilen akademisyendir.

²⁵ Necmettin Hacıeminoğlu, *Yeni Bir Dünya*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004a, s. 118.

²⁶ Necmettin Hacıeminoğlu, Mustafa Kafalı'ya ithaf ettiği *Yeni Bir Dünya* hikâyesini Ocak 1976'da İstanbul'da kaleme alır. Bk. N. Hacıeminoğlu, 2004, *age*, s. 171. Hacıeminoğlu'nun 1972-1973 yılları arasında Bağdat'ta bulunduğu dönemdeki izlenimleri, *Yeni Bir Dünya* hikâyesinin teşekkül birikimini sağlar. Hikâyedeki birçok ayrıntı, Hacıeminoğlu'nun Türk Edebiyatı Vakfında gerçekleştirdiği ve tam metin biçiminde *Devler Konuşuyor* kitabında yer alan konuşmasıyla gerçek hayattaki karşılığını bulmaktadır. Bu bakımdan hikâyedeki ülkenin Irak olduğunu söyleyebiliriz. Hikâyenin kahraman anlatıcısı, Orhan Eyüboğlu'nun eşi, Müfit Özdeş'in annesidir. Bk. N. Hacıeminoğlu, 2008, *age.*, s. 239. Bu bağlamları değerlendirmek, ayrı bir yazıda odaklanması gereken detayları barındırmaktadır.

²⁷ J.W. Harvey, "Romanda Sosyal Ortam", *Roman Teorisi*, Ed. Philip Stevick, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 186.

Üniversite hocası kimliği ile olay örgüsünde dâhil edilen “*kişi ile gerçek hayatın bir bireyi olan yazar arasında büyük benzerlikler*”²⁸ mevcuttur. Hikâyenin ilk bölümü neredeyse tek bir *vaka biriminden*²⁹ oluşur. Bu vaka birimi kahraman anlatıcının ağzından verilirken dikkat çeken entrik hareketlilik, Tarih Hocası ile Güngör Bey arasında geçen diyalog dizgesi ile sağlanır. Hikâyenin ikinci bölümünde kahraman anlatıcının Tarih Hocası’na dair başlangıçtaki stereotiplerle örülen bakış açısı, Tarih Hocası’nın konuştuklarına hak vermesinden sonra sempatiye dönüşür. Bu algısal değişim, okuyucu üzerinde olumlu tesirler vermekle birlikte, kendisini de görece aydın olarak niteleyebileceğimiz kahraman anlatıcının içinde bulunduğu yabancılaşma hâlinin de sağaltıma uğradığını söyleyebiliriz.

Hacıeminoğlu, *Yeni Bir Dünya* adlı hikâyesinde aydın yabancılaşması izleğini işlerken, eş zamanlı bir biçimde ideal aydın kimliğini de inşa eder. Bu bakımdan Tarih Hocası, mezkûr hikâyenin norm karakteri olmakla birlikte olması gerek seviyesindeki aydın tipini de temsil eder. Diyaloglarla ülküleştiren Tarih Hocası’nın varlığı, Hacıeminoğlu’nun aydın eleştirisinin kıstas boyutunu teşkil etmesi bakımından önem arz eder. Hikâyenin norm karakteri olan Tarih Hocası, Topaloğlu’na göre Doğu medeniyetini temsil eden ve neye inandığını bilmeyen olumsuz tip karşısında şuur abidesi olarak nitelenen olumlu tipin³⁰ temsilcisidir.

Tarih Hocası olan norm karakter, Türk aydınının sahip olması gereken niteliklerin hemen hepsini kendinde somut kılar. Onun özel isimle kurgulanmamış olması, söz konusu nitelikli duruşun timsal teşkil ederek genele yayılma arzusunu imler. Ayrıca profesörün çalışma alanının tarih disiplini oluşu da; köklerini, kendini ve kültürel birikimini bilmenin önemine sembolik bir gönderme yapar. Bu noktada ironik bir durum kendini gösterir. Söz konusu detayı metafor şeklinde tanımlayabiliriz. Zira tarih bilimi, milletlerin zamansal boyuttaki siyasî, kültürel ve varoluşsal boyutlarını objektif evraklar eşliğinde ortaya koyar. Gerçekleri somut kılan ve izah eden bir tavırda görünüm kazanan tarih bilimi, Tarih Hocası’na, ötekilere gerçekleri söyleyen hakikat belirteçidir.

Hikâyedeki mekânın yurtdışı olması, kendilik donanımına sahip olmanın önemini bir kat daha arttırır. Mekânın bu niteliği, anlatı kişilerinin multi-kültürel bir çevrenin içinde olduklarını somutlamakla birlikte, Türk

²⁸ Yüksel Topaloğlu, “Yeni Bir Dünya’nın ‘Gülçehresi’”, *Kardaşlık*, Y. IV, S. 13, 2002, s. 36.

²⁹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 49.

³⁰ Yüksel Topaloğlu, “Vefatının İkinci Yıldönümünde Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu”, *Türk Kültürü*, Y. XXXVI, S. 423, 1998, s. 390.

imgesinin yurt dışındaki temsilinin de somut göstergesi olarak algılanır. Zira Türk kimliğinin öteki olarak görüldüğü bir ülkede bulunmak, sahip olunan kültürel kimliğin görünürlüğünü oldukça artırır. Seçilen mekânın pansiyon olması, farklı karakteristik özelliklere, etnik ve kültürel kimliklere sahip olan insanların bir arada olmaları mümkün kılınır. Yine bu mekânsal tercih, metnin yansıttığı inandırıcılık ilkesine katkı sağlar. Tüm bunlara ek olarak pansiyonların geçici konaklama alanları şeklinde algılanması, kimlikli ve köklü şahsiyeti görünür kılmamanın önemini pekiştirir. Böylece mekânsal geçiciliğe rağmen kimlikli konumlanış, örtük olarak görünürleşir.

Kahraman bakış açısının ağızından “Hoca” olarak tanıtılan norm karakter, adeta ütopya olarak tasavvur edilen Yeni Dünya’nın kurucu öznesidir. Hacıeminoğlu’nun hikâye kitabına ismini veren bu tanımlama, dikey boyutlu bir tarihsel çizgide Tanzimat Fermanı ile başlayan yeni insan tasavvurundan ziyade II. Meşrutiyet’ten sonra kendilik referanslarıyla teşekkülünü tamamlayan “*Yeni İnsan*”ın³¹ konumlandığı epistemik ve sosyo-kültürel evreni anırtır. Hacıeminoğlu, Batılılaşma yolunda çıkış /kaynak noktasını unutarak ait olunan dünyadan kopan aydınların varlığının verdiği rahatsızlıktan dolayı, “Yeni Bir Dünya”yı hayal ve hatta icra eder. Bu dünyanın nefesleri, Türk kimliğini kendilerinde, benliklerinde şuurlu biçimde içselleştirmiştir. Pansiyonda kalan gençlerin norm karakterler ile olan diyalogları bu detayı somut kılar. Yani ütopyayı anırtıran Yeni Dünya tasavvurunun gerçekliği müşahhaslaşır.

Tarih Hocası’na göre Türkler, Batılılardan daha kadim medenî bilgiye ve yüksek bir kültürel birikime sahiptir. Medeniyeti asfalt caddelerden ve fabrikalardan ibaret algılamamanın, sınırlılıklar doğuracağını düşünen norm karakter, hakiki medeniyetin “*devlet kurmak, teşkilât kurmak, ilme, sanata, kültüre ve insana değer vermek*”³² olduğunu savunur. Tarih Hocası, çalışmalarını yürüttüğü disiplinin kendinde bulunan bilgi birikimini bu noktada söze dökerek, asrın medenî devletlerinin tarihinin sadece sekiz asır geriye götürebileceğini; Türk devlet geleneğinin ise dört bin yıla yaklaşan birikime sahip olduğunu ifade eder. Bununla birlikte Türk ile *ötekinin* karşılaştırmasını yapmaktan geri kalmaz: “*Bizimki milâttan önce iki bin yılına kadar iniyor.*”³³ Türk tarihine, diline ve edebî birikimine dair birçok akademik bilgiyi, kahraman anlatıcı ve Güngör Bey ile paylaştan Tarih Hocası, Türk aydınını ideal boyutta somut kılarak olması gerekenin

³¹ Hülya Argunşah, “Millî Edebiyat Dönemi”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Ramazan Korkmaz, Grafiker Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s. 213.

³² N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 118.

³³ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 119.

seviyesini çizmiş olur. Onun vermiş olduğu tarihî bilgiler arasında; Selçukluların kurduğu “Nizamiye Medresesi’nin ilk üniversite oluşu, Türkçe’nin ilk yazılı eserleri, Uluğ Bey’in ilk rasathaneyi kurması ve sosyal devlet anlayışını icraya döken vakıf teşkilâtları vardır. Tarih Hocası, bu bilgi birikimini söze dökerek, Güngör Bey nezdinde Türkiye’de bu malumatı reddeden herkesi kendilik değerlerine çağırılmış olur. Böylece bilmek ve bilgiyi paylaşmak olguları eyleme dönüştürerek, ülküleştiren aydın kimliği çok boyutlu biçimde teşkil edilir.

Hacıeminoğlu’nun sözünü emanet ettiği Tarih Hocası, bahsettiği tarihsel gerçekleri, Türkiye’deki birçok aydının kabul etmemesinden dolayı ıstırap duyar. Türk aydınının içinde bulunduğu yabancılaşma hâlini bir fıkra ile bağlar. Türk aydınının, söz konusu bilgi birikimi ve bilgi aidiyetinden yoksunluğu sebebiyle onların *öteki* tarafından Türk olarak tanınmayacağını savunur. Ona göre *öteki* olarak belirenler, Türk şeklinde bizleşen aidiyet gurubunun sosyal boyutlu tanınma³⁴ hadisesini deneyimlemelerine müsaade etmeyecektir.

Tarih Hocası’nın sosyal ortamlarda, hatta pansiyondaki kahvaltı saatlerinde dahi takım elbise ile bulunması, onun devlet terbiyesini, kendine olan saygısını ve temsiliyet şuurunu gösterir. Ayrıca karşı taraftaki insana, yani ötekine olan saygısını da somut kılar. Kendi beninin ötekisine olan saygısının varlığı, ötekilerle girdiği diyaloglarda daha da görünürleşir. Norm karakterin bu nitelikleri, onun saygınlığını pekiştirir.

Onun sahip olduğu ülkü değerlerden biri de sosyal bir kişilik olmasıdır. Mütevazı tavrı, açık sözlülüğü ve içselleştirdiği bilgileri paylaşması bakımından ilgi gören Tarih Hocası, kaldığı pansiyonda birçok sohbet arkadaşı edinir. Kaldıkları otele sık sık ziyaretçileri gelir. O, Nihal Hanım’ın “*Daha önce buraya geldiniz mi? Bu kadar insanı nereden tanıyorsunuz?*”³⁵ sorularına karşılık; onların hemşehrileri olduğunu ve Türk olduklarını, kendisine besledikleri alakanın ise fikir odağında kurulan içsel bir ilişkiye dayandığını söyler. Kahraman anlatıcının bakışıyla verilen bu durum, Türk aydınının sahip olması gereken “dışa dönük” tip özelliklerine vurgu yapar. Yine benzer bir sembolik anlamın varlığını tarihsel boyutla ilişkilendirdiğimizde; Türklerin birçok farklı kültürle etkileşim ve eyitişim içinde olmuş olması gerçeği akıllara gelecektir. Bu detay, Türklerin güçlü bir kültürel birikime sahip olduğunu imler. “*Kolektif bilinçdışının otorite ve gücü, Jung’un ‘kendilik’ olarak adlandırdığı kişilik bütünlüğünü sağlayan*

³⁴ Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası*, Aşına Kitaplar, Ankara, 2007, s. 88.

³⁵ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 121.

*merkezî bir çekirdekte toplanmıştır.*³⁶ Bu bakımdan Tarih Hocası'nın sahip olduğu "kendilik" şuurunun kolektif bilinçdışı ile olan ilişkisi, bilge kişi, yüce birey arketipini³⁷ gündeme getirecektir. Hacıemineoğlu'nun ülküleştirdiği aydın, bulunduğu toplumun yüce bireyi olmak durumundadır. Ayrıca Tarih Hocası'nın Jung'un psikolojik tiplerinden "dışa dönük düşünen" niteliğini yansıttığını ifade etmek, onun psikanalitik boyutunu da görünür kılacaktır. Bu dışadönüklüğün ideolojik yansıması olarak algılayabileceğimiz Turancılık fikri, Hacıeminoğlu'nun idealize ettiği aydının sahip olması gereken kimlik inşacı niteliklerdendir. Nitekim Turan mefkûresi de coğrafi anlamda dışa açık olma durumunu somut kılar. Tabii açık olunan coğrafi konumların yegâne özelliği, Türklerin yaşadıkları yerler olmasıdır. Böylece kolektif bilinçdışının ideolojik yansıması da belirginlik kazanır. İdeal Türk aydını olan Tarih Hocası, Türk dünyasının kavram alanına dair birçok bilgiye sahip olduğu gibi, Türklük bilincinin bütün Türkler tarafından benimsenmesi yolunda çaba göstermekle de Turan ülküsünü yüce erek olarak sunmuş olur.

Kahraman anlatıcı olan Nihan Hanım'ın hikâyenin başlarında gecelikle mutfağa inmesi ve yine Nihal'in, her daim resmi giyinen devlet adamı görünümünde olan Tarih Hocası'nı köyden yeni çıkmış, tahsil gördüğü halde mendenileşmemiş, sosyal hayatın gereklerini kavrayamamış bir stereotipe sığdırmaya çalışması, entrik kurgudaki karşıtlığı besler. O, Tarih Hocası ile arasında olan diyalogların ilkinde riyakâr bir kabullenışı benimser. Böylece Tarih Hocası'nı, kendi kafasındaki "üniversite hocası" kalıbıyla örtüştüremediği ortaya konur. Kahraman anlatıcı, hikâyenin ikinci bölümünde ise buldukları yabancı ülkede yaşayan Türk gençlerinin evine yemeğe giderek hikâyenin gündemine Türk gençliğini taşır. Gençlik olgusunun varlığıyla birlikte ideal Türk aydınının gelişim süreci de somutlanır. Zira bu gençlerin hepsi yüksek tahsillerine devam etmekle birlikte; Türk milliyetçiliğinin yazın birikimini, Türk kültürüne dair faaliyetleri ve bu minvaldeki dernekleşme çalışmalarını ilgiyle takip etmektedirler. Farklı düşüncelere açık olan kahraman anlatıcı, yemek sahnesinde şahit olduklarıyla ve edindiği bilgilerle Türklüğe dair olan yabancılık durumunu nispeten törpüler. Yemekteki diyaloglarda geçen isimleri, gelişmeleri ilk defa duyan kahraman anlatıcı, Türk dünyasına, Türklük bilincine ne derece yabancı kaldığını anlar: "*Gençlerin saydıkları isim ve hadiseleri ben hiç duymamıştım. Hepsi bizim elçiliktekilerden daha çok şey biliyordu Türkiye*

³⁶ Anthony Stevens, *Jung*, Çev. A. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 49.

³⁷ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2005, s. 99.

hakkında. Halbuki Türkiye'ye hiç gitmemişlerdi."³⁸ Kahraman anlatıcı burada geçen diyalogları "*bir yabancı gibi susup dinler.*"³⁹ Kahraman anlatıcı Nihal Hanım, o akşamdan sonra yeni bir dünyaya sahip olduğunu ifade eder. Bu gelişme, metnin isim – içerik ilişkisini olumlar:

*"O geceden sonra, Hocadan da, onun dostlarından da artık hiç ayrılmadım. Büyüklerin kızı, bacısı oldum. Küçüklerin ablası oldum. Yeni bir dünya bulmuştum. Hâlâ o dünyayı adım adım keşfe çalışıyorum."*⁴⁰

Böylece Nihan Hanım, tipleşen aydın yabancılaşması durumundan sıyrılmış olur.

Kahraman anlatıcı ile Tarih Hocası'nın birlikte gittikleri mekân, bulunulan ülkede yaşayan bir Türk'ün evidir.⁴¹ Bu ev, bellek nesnelere döşelidir. Nihal Hanım ile evin kadını tanışılır ve Nihal, evi gözlemler. Mekân-insan ilişkisi bağlamında mekâna ontik boyutta konumlanan Türk ailesi, her ayrıntıda kendisini belli eder. Duvarda asılı duran oldukça büyük bozkurt motifi, Ergenekon'dan çıkışın resmi, eski kılıç, av tüfeği, Türkiye haritası, işlemeli kese içindeki Kur'an-ı Kerim, yer minderleri ve koyun pöstekileri ve bir de kitaplık dikkatleri çeker. Bu odada bulunan eşyanın hepsi "*nesnelere belleğini*"⁴² diri tutar niteliktedir. İnsanın ontolojik varlığını somut kılan tarihsel aidiyet hissi, mekânsal boyutta bellek nesnelere pekişir. Rafta bulunan kitapların yazarları Türkçülük fikrinin önde gelen isimleridir: Nihal Atsız, Alparslan Türkeş, Arif Nihat Asya, Emine Işın, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Galip Erdem, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Cengiz Dağcı. Ayrıca Türk destanlarının metinleri, Dede Korkut kitabı da raftaki diğer eserlerdir. Bu eserleri okuyan gençlerin Türkçülük fikrine aidiyetleri, daha da içselleşecektir. Böylece aydın aday gençlerin, Türk kimliğini nasıl edimledikleri somutlanır. Hacıeminoğlu'nun muhayyilesinde kurduğu bu hususiyetler, idealde somutluk kazandırılmak istenen ve hayat pratiğine dönüştürülerek amaçlanan tefekkür ulviyetine ulaştırıcı bir lokomotif konumundadır. Söz konusu detaylar, aynı zamanda Türk kimliğine yabancılaşan aydına ironik bir eleştiri mahiyeti taşır.

³⁸ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 125.

³⁹ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 126.

⁴⁰ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 127.

⁴¹ Bu ev, Hacıeminoğlu'nun gerçek hayatta gitmiş olduğu Irak'taki Türkmen Kardeşlik Ocağı'dır. Bk. Necmettin Hacıeminoğlu, "Türk İllerinden Hatıralar", *Devler Konuşuyor*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008, s. 238.

⁴² Jan Assmann, *Kültürel Bellek*. Çev. A. Tekin, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 27.

Gençlerin isimleri, Türk tarihinden seçilmiştir: Kürşat, Afşin, Bozkurt, Korkut, Tuğrul, Çağrı, Alparslan, Kutluğ. Bunlar, gençlerin kendi aralarında kullandıkları kimlik kurucu müstear isimlerdir. Gençlerin takma isimleri, köken mitine göndermelerde bulunur ve bunlar millî kimliği her daim hafızada tutacak Türk büyüklerinin isimleridir. Bu noktada ideal Türk gençlerinin sahiplendiği değerler dizgesi, isim ile diri tutulmak istenir. İsimlerin müstear olmasını garipseyen kahraman anlatıcı, bunun sebebini sorduğunda alacağı cevap; Türkiye'deki iktidar odaklarını ve aydın kesimin anti-demokratik tavırlarına dair Tarih Hocası'nın eleştirileridir. Hoca, İslâmiyet öncesi Türk mitik ve tarihî birikiminin bakiyesi görünümdeki bu isimlere, Türkiye'de tahammül edilemediğini, bu durumun bir kutuplaşmayı doğurabileceğinden dolayı adeta söz konusu isimlerin yasaklandığını ifade eder. Türkçe kökenli isimlere karşı takınılan olumsuz tavır, aydın kesimin Türklüğe yabancılaşmasının bir başka görünümüdür.

Hikâyede kahraman anlatıcının karşısında duran Tarih Hocası, metaforik bir duruş sergiler. Tarih Hocası, ötekinin tesir alanında kendiliğine yabancılaştığının farkına varamayan ötekinin karşısına dikilir. Bu karşı duruş, kendiliğe çağrı niteliği taşır. Türkiye Cumhuriyeti'nin büyükelçisinin sahip olması gereken aidiyet dizgesinden uzaklaşan Güngör Bey, sosyo-politik konumuna aykırı davranışlar sergiler. Bir başka ifadeyle davranışsal düzlemde somutlanan bireysel ve sosyo-kültürel kimliğini de muhafaza edemez. Kimlik yitimine uğramış biçimde kurguda yer alır.

Yeni Bir Dünya'da diplomat kimliğiyle verilen Güngör Bey, kendiliksiz, kendine yabancılaşan ve bu bağlamda tipleşen bir anlatı kişisi şeklinde karşımıza çıkar. O, "*değişen dünyanın Osmanlı'ya ilk çarpışı ve onu ilk defa kendisi hakkında şüpheye düşüren şok dalgalarının*"⁴³ tesirinden yirminci asrın son çeyreğinde dahi kurtulamamış Türk aydınını sembolize eder. Kendiliksizliğinin farkında ol(a)mayan Güngör Bey, Tarih Hocası'nı dokuzuncu asırda yaşamakla itham eder. Tarih Hocası, kendisini zamansal düzlemde medeniyet çizgisini yakalayamamakla itham eden Güngör Bey'e zeki ve donanımlı birinin yapabileceği biçimde karşılık verir. Bu arada dokuzuncu asır nitelemesini aşırı yorum denemesi ile Türklerin İslâmiyet'i kabul yılları olarak hatırlamak, Güngör Bey'in yabancılaşma eşliğinin tarihsel izdüşümlerini görünür kılacaktır. Öyle ki Konsolosa göre Türk kültürünü benimsemek, yeniliğe kapalı ve gerici olmakla eşdeğerdir.⁴⁴

⁴³ Ramazan Korkmaz, "Yeni Türk Edebiyatına Giriş", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Ramazan Korkmaz, Grafiker Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s. 19.

⁴⁴ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 116.

Konsolosun ismi de sembolik anlam açılımlarına müsaittir. Öyle ki devlette bu seviyede görev alan biri, halk tarafından “güngörmüş adam” olarak nitelenen kişilerin dâhil edilebileceği bir algı dünyasında konumlanır. Güngörmüş kişi, bilgilidir, aydındır. Görgülü, bilgili ve aklını kullanabilen insanın niteliklerini kendinde barındırması gereken Güngör Bey, Tarih Hocası'nın sert eleştirilerine maruz kalır. Böylece onun Türk kimliğine dair yabancılığı, gözler önüne serilir.

Güngör Bey'in görev yaptığı ülkeler, İngiltere, Avusturya ve Tunus'tur. Bunların ilki dünya tarihinde sömürgecilik ve hâkimiyet olguları ile pekişmiş bir iktidara sahip olan İngiltere'dir. Tarih Hocası, sorduğu belirleyici sorularla kültürel emperyalizm mevzuunu gündeme getirir. Güngör Bey'in İngiltere'de katıldığı toplantı ve resepsiyonlarda gözlemlediği kültürel yaşantı biçimi, tamamen İngiliz kültürü kaynaklı ve bu kaynağın sınırlarının dışına çıkmayan niteliklere sahiptir. Güngör Bey'in ikinci görev yeri Avusturya da; klasik Germen ve Batı kültürünü yansıtır. Son görev yeri Tunus'taki hâkim kültürel yaşam biçimi ise Fransız kaynaklıdır. Bu detayları, Güngör Bey'in kendi ağzından sarf ettiren Tarih Hocası, böylece aydın kimliğine sahip bir bürokratin Türk kültürüne ve kimliğine yabancılaştığını itiraf ettirir. Tunus'un yabancı kültürlerin tesiri altında kalarak kendi kültürel kimliğini yaşantı boyutunda icra edemez oluşunu, Türkiye'deki sosyo-kültürel hayatla ilişkilendiren Tarih Hocası, Türklerinde devlet törelerine ve bağımsızlıklarına düşkünlüklerine dair tarihsel açıklamalar yapar. Türklerin hiçbir zaman sömürge devleti konumuna düşmemesine rağmen bugünkü seviyedeki kültürel yozlaşmayı tarih boyunca deneyimlemediğine dikkat çeker. Türk kültürünün, Batı kültürünün hâkimiyetine girdiğini ve hatta bir nevi sömürge ülkelerinin sahip olduğu kültürel kimlik yitimlerini görünür kıldığını ifade ederek eleştirinin dozunu artırır. Güngör Bey'in Batılılaşmayı çağın gereksinimi bağlamında algılamasına karşılık, Tarih Hocası bu ölçüsüz değişimi, topsuz tüfeksiz teslim olmak şeklinde niteler. Bu noktada inşa edilen çatışma durumunda Tarih Hocası; kültürel kimlikli gelişimi ve tarih bilgisine dayalı köklü duruşu savunurken; Güngör Bey ise Batıya şartsız ayak uydurmayı, benzemeyi, çağın gereksinimi olarak algılar.

Kimlik yitiminin fakına varamayan Güngör Bey, *olumlu ötekisi* konumdaki Tarih Hocası karşısında yitikliğini görece duyumsar. Söz konusu yitiklik, kültürel kimlikten yoksunluk kaynaklıdır. Türk kültürünü korumak, yaymak ve tanıtmak adına bir sorumluluğun olmadığını düşünen Güngör Bey, bunların kültür ateşlerinin görevlerinin dâhilinde yer aldığını iddia etmekle; hem görev bilincini yitirdiğini hem de kültürel aidiyetini,

bürokratik sınırlandırılmalarla silikleştirdiğini ortaya koyar. Onun bu tavrı, Türk kültürüne karşı yabancılaşma durumunu ve bu husustaki bilgi eksikliğini de gündeme getirir. Devam eden diyaloglarda Güngör Bey'in tahsiline dair detaylar kendi ağzından verilerek bu eğitim kurumlarından yetişen Türk gençlerinin kendilik bilinçlerini yitirdikleri çıkarımı, örtük anlamda yapılır. Amerikan Koleji'nden mezun olan Güngör Bey, içinde bulunduğu yabancılaşma hâlinin, aldığı eğitimde Türk kültürüne dair epistemik ve akademik bilgi birikiminin kendisine sunulmamasıyla gerekçelendirir. Güngör Bey, kendisini zorlayıcı sorularla sıkıştıran Tarih Hocası'na Türkiye Cumhuriyeti'nin yurt dışında temsil eden birçok konsolosun da aynı durumda olduğunu ifade eder. Tarih Hocası, bu itirafı *öteki* üzerinden bir kıstas teşkil ederek görünürleştirir. O, "*ötekilerden söz ettiği ölçüde aslında hep kendinden söz etmiştir.*"⁴⁵ Öteki üzerinden kurulan diyalektik boyut, idealize edilen somutlar. Kendine Batılıyı örnek olan Türk aydını, Batılı öznenin yaptığını kendine göreleştirmeden alımlar, taklit eder. Böylece *ötekinin ötekisi* olmanın kendilikli olmak anlamına geldiğini kavrayamaz ve sınırsızca *kültürleşir*:

*"Kültürleşme sürecinde, iki ya da daha çok kültür karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğrar; yeni sentezler, dinamik bileşkeler yaratırlar. Bu anlamda kültürleşme, toplumun kendi içinde gerçekleşen kültürlenme sürecinin dış dünyaya, yabancı dil ve kültürlerle açılmasıdır."*⁴⁶

Söz konusu açılım, yitimleri, silikleşmeyi ve *öteki* içinde kaybolmayı doğurur. Bu durum, *öteki* tarafından "*yutulma*"⁴⁷ şeklinde nitelenmelidir. Söz gelimi Güngör Bey, İtalyan, İngiliz ve Alman diplomatların olduğu ortamda sanat ve edebiyata dair bir konuşmanın, Batı edebiyatı ve dünya klasikleri üzerinden devam edebileceğini ve hatta *ötekiler* tarafından hayranlıkla karşılanacağını ifade ederken, *kültürleşme* hadisesini somutlar: "*Elbette. Aynı kültür değerleri üzerinde birleşince daha kolay bir yaklaşım oluyor.*"⁴⁸ Güngör Bey, kendiliğine sahip çıkmak yerine *ötekine* benzemeyi tercih ederek bilinç yitimini deneyimler. O, Amerikan Koleji'nde görmediği Türk klasiklerine dair, ilgisiz kalarak Türk kültürüne ve edebî birikimine yabancılaşır. Tarih Hocası ise, Batı ve dünya klasiklerine hâkimiyetin,

⁴⁵ Dominique Schnapper, *Sosyolojisi Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, Çev. A. Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 6.

⁴⁶ Bozkurt Güvenç, *Kültürün ABC'si*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002, s. 87.

⁴⁷ Mitat Durmuş, *Ömer Seyfettin'in Anlatılarında Kendilik Bilinci ve Öteki*, Fenomen Yayınları, 2. Baskı, Erzurum, 2020, s. 93.

⁴⁸ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 118.

ötekiler tarafından takdirle karşılanmakla birlikte, bu durumun Güngör Bey'e itibar kazandırmayacağını savunur. Zira ona göre Batılılar, "*şahsiyet sahibi milletlerden*"⁴⁹ hoşlanmazlar. Batılıların sevdiği tipler, kendilerine benzemeye çalışanlardır ve onlara efendi gibi yaklaşırlar. Nihayetinde Batılılar, kendilik değerlerinden uzaklaştırdıkları kitleleri zihinsel işgale maruz bırakacaklardır.⁵⁰

Tarih Hocası, Avrupa medeniyetine ait diğer diplomatların kendi tarihlerini ve medeniyet birikimlerine dair donanımlarına dikkat çekerek, Güngör Bey'in Amerikan Koleji mezun olması sebebiyle sadece Batı'nın belli başlı sanat ve kültür cereyanlarını, eserlerini bilebildiğini ikrar ettirir. Sonra Türk tarihine bir yolculuk yaparak bugünün medeniyet lokomotif konumundaki Batılı devletlerin koloniler ve derebeylikler halinde yaşadığı on beşinci yüzyıla kadar, Türklerin çift haneli sayılara varan büyük devletler kurduğunu, ilk üniversitenin Bağdat'ta Selçuklular tarafından kurulan Nizamiye Medresesi olduğunu, ilk matbaanın ve ilk rasathanenin yine Türkler tarafından kurularak kullanıldığını dile getirir. Bu doğrultuda Tarih Hocası, Türkleri, Batı medeniyetinin karışmasına yerleşmiş bir medeniyet dinamiği biçiminde konular. Sözlerinin devamında genel bir bakışla Türk aydınının kendilik değerlerine ne derece yabancılaştığına dikkat çeker. Bu durum, Tarih Hocası'nın söylediklerini Güngör Bey'in doğru ve inandırıcı bulmaması ve Türkiye'de bu söylenenlere inanacak pek az kişinin olduğunu söylemesi ile belirir. Hoca Türk aydınının, "*Sağlam fikir, doğru görüş ve açtıkları hakikatleri bir tülü benimseyemediğine*"⁵¹ değinir. Sömürgeci güçlerin işgal edilecek ülkeleri tankla, tüfekle değil kültür emperyalizmiyle ele geçirildiğini söyler.

Güngör Bey, vakanın geçtiği isimsiz ülkenin Türkiye büyükelçisidir. Orada yaşayan Türklerin manevî lideri, onu makamında ziyarete gittiğinde çarpıcı bir durumla karşılaşır. Söz konusu çarpıcılık, Türklük bilgisi referanslı bir tanımlamadır. Olması gerektiği gibi; "*Türk, Türkçe konuşur, çağdaşlaşayım diye Fransızca ya da Almanca, İngilizce konuşmaz. Dil, kültürün en önemli hazinesidir. Demek ki, Türk ulusal kültürünün geliştirilmesi olmaksızın, çağdaşlaşma da olamaz.*"⁵² Buna rağmen Sefir Güngör Bey'in Türk cemaatinin ileri geleni ile Fransızca konuşmaya kalkışması, onun içinde bulunduğu yabancılaşmayı daha da trajikomik

⁴⁹ N. Hacıeminoğlu, gös. yer.

⁵⁰ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 120.

⁵¹ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 120.

⁵² Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2015, s. 424.

boyuta evirir. Fransızca konuşmayı tercih eden Güngör Bey, dilsel yabancılaşmayı da deneyimlemiş olur. Hâlbuki “*insan en samimi, en derûnî duygularını ilk terbiye zamanlarında alır. Tâ beşikte iken, işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır... Ruhumuza vücut veren bütün din, ahlâk ve güzellik duygularımızı bu dil vasıtasıyla almıştır.*”⁵³ Söz konusu kimlik kurucu değer farkında ol(a)mayan Güngör Bey, Fransızca dilini konuşmak istemesiyle ve Cumhuriyet Bayramı kutlama davetiyesini İngilizce yazmasıyla medenî olduğunu zanneder. Bu sanrı onu, Türk kültürüne dair çok boyutlu bir yabancılaşmaya mahkûm eder. Güngör Bey, yabancılaşmanın sınır seviyelerini aşan bu durumu benimsemesi yolunda, o beldedeki Türk soylu kitleye de görelî baskı yapar. Batı kültürünü yaşamayı ve içselleştirmeyi, bulunduğu statünün gereğiymiş, hatta mecburiyetiymiş gibi algılar. Mümtaz Turhan bu tavrı, “*mecburi ve empoze kültür değişimi*”⁵⁴ olarak tanımlar. Bu algısal yanılısıma, yabancılaşmanın zihnî bağlamlı kaynak noktasıdır. Hacıeminoğlu’na göre söz konusu durum kültür istilasıdır. Kültür istilasısı; “*aydın zümreyi, her türlü dış tesire açık ve yatkın hale getirmiştir. Onu Türk halkından koparıp millete yabancılaştırmıştır. Milli meseleler karşı ilgisiz hale getirmiştir.*”⁵⁵ Başta oryantalistlerin ve Batılı birçok aydının benimsediği; “*Doğu, Doğu olarak, Batı, Batı olarak kalacak; asla birleşmeyeceklerdir*”⁵⁶ düşüncesi, Türk toplumuna yabancılaşan aydınlar tarafından görmezden gelinir. Doğu medeniyetine ait olduğunu unutarak Batılı kalmaya çalışmak, araflaşmayı doğurur. Batılı gibi yaşadığı zannıyla davranış geliştiren bu tip aydınlar, kendilerini sanrılarla yaşamaya mahkûm eder.

Türk Yurdunda Yabancı Bir Türk Sefiri: Sefir Bey Hikâyesindeki Aydın Yabancılaşması

Hacıeminoğlu, *Sefir Bey* adlı hikâyesini tanrısal bakış açısı ile kurar. Hikâye, hiç evlenmeyerek kendini görevine adayan Türk büyükelçi Müfit Özdeş’e⁵⁷ ithaf edilmiştir. Hikâyenin olay örgüsünde kadınların varlığı

⁵³ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1970, s. 21.

⁵⁴ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri – Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2015, s. 39.

⁵⁵ Necmettin Hacıeminoğlu, *Milliyetçilik, Ülkücülük ve Aydınlar*, Töre Devlet Yayınları, Ankara, 1976, s. 259.

⁵⁶ N. Berkes, *age.*, s. 352.

⁵⁷ İstanbul’da doğup büyüyen Müfit Özdeş, kendisini mutlu azınlığın içinde doğup yetişen biri şeklinde niteler. Buna rağmen hiçbir zaman bu sosyolojik gruba ait olmadığını ifade eder. Hacıeminoğlu ile Özdeş’in tanışıklığı, aynı yıllarda Bağdat’ta bulunmalarına dayanır. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Özdeş, *agm.*. Ayrıca Hacıeminoğlu’nun, Müfit Özdeş’in hiç evlenmemesine rağmen, iradesini karısına teslim eden Azmi Bey’i kurguladığı bu hikâyeyi ona ithaf etmesi ironiktir.

dikkat çekici seviyededir. Aydın kimliğine sahip diplomatların eşleri, onların iradelerine hükmederek adeta içine düşülen yabancılaşma kuyusunu daha da derinleştirir. Bu bakımdan *Sefir Bey* hikâyesindeki yabancılaşma etkenleri, diğer hikâyeden bazı noktalarda farklılık arz eder. Hikâyenin geçtiği ülke tahminimize göre Afganistan'dır.⁵⁸ Zira hem Özbeklerin hem de Türkmenlerin yaşadığı bir ülkenin varlığından bahsedilir.

Azmi Bey, yıllarca NATO ve BM'de görev yapar. Bu sebeple karısı Müjgân Hanım, Batıdaki büyük şehirlerin yaşam tarzına alışmış, Doğu kültürüne ve şehirlerine yabancı bir kişiliktir. Bu bakımdan *Sefir Bey* hikâyesindeki yabancılaşma izleği, başlarda mekânsal boyutta karşımıza çıkar. Mekânsal yabancılaşmanın görünümü, sosyal yaşantı biçimi ve bu bağlamda tercih edilen mekânlarla ilgilidir. Öyle ki Azmi Bey ve karısı, rutin biçimde operaya, gece kulübüne, gaziinoya giden tiplerdir. Bu bakımdan mekânsal yabancılaşma zamansal daralma ile birleşen bir görünüm verir. Azmi Bey ile birlikte elçilikte görev yapan Yetkin Bey de benzer bir profilde tasvir edilir. Yetkin Bey'in karısı Selma Hanım ile Müjgân Hanım aynı kolejden mezun olmuşlardır. Aynı kaygı ve dünya algılarına sahiptirler. Hikâyedeki iki kadında netlik kazanan aydın yabancılaşması, kadınlığa has davranış biçimleriyle daha da pekişir. Azmi Bey ve Yetkin Bey'in misyonları, Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil etmekten sapmaya uğrayarak, Doğudaki bu İslâm ülkesindeki sayılı günlerini eşlerini memnun edebilmek bağlamına endekslenir. Bu durum, görev bilincinden yoksunluk bağlamlı meslekî, idarî yabancılaşmayı somutlar.

Bakanlıktan gelen direktifler arasında, bölgedeki Türkmenler ve Özbekler hakkında bir rapor hazırlamak vardır. Yapılması zorunlu olan bir devlet işinin gerçekleşmesi, kendi eşlerinin iradesine bırakılır. Tertip edilmesi gereken inceleme ziyareti, eğlenilecek piknik formunda eşlerine sunulur: "*Buradaki Özbekler ve Türkmenler hakkında rapor istiyorlardı. O bölgelere gidip görmemiz gerekiyormuş. Hanımlara soralım da, okey alırsak hazırlanırız.*"⁵⁹

⁵⁸ Hikâyenin geçtiği ülkenin "İslâm Devleti" olarak tabir edilmesi, akıllara Irak'ı, İran'ı ve Afganistan'ı getirir. Yazma zamanının 1970'li yılların sonu olduğunu kabul edersek; bu dönemde İran'daki İslâm devriminin 1979'da gerçekleştiği bilgisi akıllara gelecektir. Fakat o dönemde yerleşik biçimde hem Türkmenlerin hem de Özbeklerin aynı ülkede yaşıyor olmalarının gerekliliği bağlamında İran ve Irak seçenekleri ortadan kalkacaktır. Zira Özbeklerin İran'daki varlıkları 1979'da Sovyet – Afgan savaşından sonra sınırlı sayıda somutluk kazanır. Bu bakımdan Hacıeminoğlu'nun bahsettiği ülkenin Afganistan olduğunu düşünmekteyiz.

⁵⁹ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 154.

Azmi Bey ve Yetkin Bey'in yegâne kıstasları, eğlenceli ve tatmin edici vakit geçirmektir. Yetkin Bey'in Afganistan'a dair söyledikleri, beklenti ve karşılık denklemi belirler: "*Buralarda çarşı-pazar sönük, vitrinler yoksul, eğlence yerleri ilkeldir ama doğa güzeldir.*"⁶⁰ Modern şehirlerde hoşça vakit geçirmenin verdiği tatmin birikimi, onları nitelikli vakit geçirmekten ziyade zamanı tüketmeye yöneltir. Planlanan gezinin adı piknik şeklinde belirlenir. Bunun için yapılan hazırlıklar, aynı zamanda salon insanların kültürel rutinleridir. Hazırlıklar arasında ordövr tabağı, içkiler ve özel kıyafetler vardır. Ramazan ayı olmasına rağmen yolculuk esnasında batılı müzikler eşliğinde viskiler içilir. Müslüman bir Türk'ün, Müslüman bir ülkede umuma açık yerlerde içki içmesi, günlük hayat düzlemindeki kültürel ve dinî yabancılaşmayı gündeme getirir. Ayrıca ordövr tabağı, Türk kültüründe yer almayan bir yemek ritüelidir. Bu detay da kültürel yabancılaşmayı pekiştirir.

Azmi Bey ve eşi Müjgân Hanım, günlük konuşmalarındaki cümlelerde yabancı kelimeler kullanmayı tercih ederek, kültürel yabancılaşmalarını daha da spesifikleştirirler. Böylece ana dili odaklı yabancılaşma hâlini de deneyimlerler. Müjgân Hanım'a göre yabancı dilde konuşmak, övünülmesi gereken bir durumdur. Bu dilsel yabancılaşmaya, Yetkin Bey de katılır. Yetkin Bey, piknik için gidilecek yere yakın yerlerde yaşayan Özbek ve Türkmenleri, "nomadik" olarak niteler. Buna karşılık veren Müjgân Hanım mezkûr kelimenin Türkçesini anımsayamaz. Yetkin Bey de; "*-Göçebe galiba!*"⁶¹ diyerek, dilsel yabancılaşmayı pekiştirir. Dilsel yabancılaşmanın somutlandığı bir diğer sahne, Türkmen çadırında netlik kazanır. Müjgân Hanım'ın İngilizce cümlelerine aynı dilde mukabele eden Azmi Bey, Türkiye Cumhuriyeti'nin sefiri unvanıyla gittiği bir mekânda, kendi ülkesini temsilden yoksun olduğunu gözler önüne serer. Böylece kendilerinden hamilik bekleyen bölgedeki Türklere karşı yabancılaşma seviyeleri giderek derinlik kazanır.

Göçebe anlamına gelen "nomadik" kelimesi, Türkiye Cumhuriyeti resmî kimliğine sahip olan aydınların kültürel yabancılaşmalarını farklı bir boyuta taşır: "*-Demek bu yüzyılda hâlâ çadırda yaşayan insanlar var!*"⁶² Türklerin geçmiş dönemde göçebe kültürü benimsemesi ekseninde, mekânsızlık bağlamı aşağılama durumunu somut kılmaya çalışan ötekileştirici zihin, bu noktada kendini gösterir. Zira Sefir'in karısı Müjgân Hanım'ın köyde yaşayanlara bakışı da son derece aşağılayıcıdır. Müjgân Hanım, göçebe halklar hakkında National Geography belgeselinden bilgi sahibi olduğunu ve

⁶⁰ N. Hacıeminoğlu, gös. yer.

⁶¹ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 155.

⁶² N. Hacıeminoğlu, gös. yer.

onları merak ettiğini söyler. Onun merakının kaynağı, Batılı referanslar, oryantalist yaklaşımlardır. Taşra – merkez çatışması şeklinde algılanacak bu ayrıntıya, Türkmen çadırında geçen diyaloglardaki ayran içmenin köylülere has bir alışkanlık olduğu düşüncesi de eklenir. Müjgân Hanım'a göre köylüler, Anadolulardır. Türkmen çadırındaki manzara ona, Anadoluluları hatırlatır. Hâlbuki Anadolulu tabiri, etnik tanımlamadan uzak, görece taşranın varlığını belirginleştiren bir algısallığı barındırır. Türkmenlerin, Anadolu'daki köylülerin de Türk soylu olduğunun farkında olan Azmi Bey, bu bilgiyi davranışlarına ve bilincine yansıtamaz.

Sefir Bey hikâyesindeki sosyo-politik ötekileştirme, elçilikte görev yapan Albay Orkun Bey'e karşı da berlignleşir. Yetkin Bey, Albay Orkun'un Turancılık ideolojisine sahip olduğundan için başlarına bir dert açabileceğinden çekinir. İdeolojik aidiyet temelli bu algı, Müjgân Hanım'ın ifadelerinde varlık bulur. Müjgân Hanım'ın Turancılık fikri hakkındaki sözleri “*ideolojik bakışın altında aşırı basitleştirilmiş bir dünya görüşünün*”⁶³ varlığını somutlar. Müjgân Hanım'ın sözlerinde ideolojik daraltma, basitleştirme niyeti daha da belirginleşir.

Ulus veya milliyet bilincinden sıyrılarak özgürleşme sanrısını deneyimlemek, küresel dünya insanı olma iddiasını yaşam pratiğinde görünür kılmak anlamına gelir. “*Beynelmilecilik, kozmopolitlerin, milliyetlerini kaybetmiş olanların, milletlerini sevmeyen insanların icat ettikleri bir fikir cereyanıdır... Yabancılıklarını kapatmak, meşru göstermek için milliyet fikrine düşmandırlar.*”⁶⁴ Azmi Bey'in karısı Müjgân Hanım da; bu bağlamda değerlendirilmelidir. Turancılık fikrini benimseyenlere dair sahiplenilen bakış açısı, onun beynelmilel yaşam biçimini icra ettiğini ve milliyetini kaybettiğini gösterir. Azmi Bey'in karısı her ne kadar standart aydın niteliklerine sahip olmasa da bulunduğu statü itibarıyla halk algısında aydın kimliğine yaklaşan bir konumdadır. Onun bu hâli, Tanzimat'ın alafranga züppesinin daha trajik bir tiplleşmesini hatırlatır.

Azmi Bey ve beraberindekilerin ziyaret ettiği Türk obasının lideri Batur Bey'dir. Batur Bey'in çadırına konuk olan misafirler, alışık olmadıkları bir düzen ve yaşam tarzı karşısındaki yabancılıklarını açığa vururlar. Evdeki düzen, dekor ve misafir ağırlamadaki aşırı özenli tavırlar, Azmi Beyleri şaşkına çevirir. Çadırdaki bellek nesnelere varlığı, *Yeni Bir Dünya* hikâyesinde konuk olarak gidilen evin dekorasyonunu anımsatır. Söz konusu

⁶³ Terry Eagleton, *İdeoloji*, Çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2011, s. 20.

⁶⁴ Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhü*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2006, s. 30.

nesneler, Türk ve Müslüman kimliğini yansıtır. Batur Bey'in minnet ve samimiyet yüklü ifadelerine karşılık Müjgân Hanım, aşağılayıcı ve yabancı tavrını şu ifadelerle somutlar: “-*Mersi bey amca! Piknik yapmak üzere çıkmıştık da, geçerken uğrayalım dedik.*”⁶⁵ Batur Bey'in ikramda bulunmak üzere sorduğu soru karşısında elçilik mensuplarının yabancılıkları, dinsel boyuta taşınır: “-*Niyetli misiniz, seferî misiniz? Bu suali misafirler anlamayıp, birbirlerine bakiştular.*”⁶⁶ Türkmenlerin geleneksel içeceği ayranı içmeyi, alışamadıkları gerekçesiyle reddeden Azmi Bey ve beraberindekiler, kahve içmeyi tercih ederler. “*Öz kültürün anası ve sahibi olan halk sağlamdır; öz kültürden kopmuş olan aydın ise hastadır. Hasta olan aydını kurtarmak için onu halka bağlamak gerekir.*”⁶⁷ Fakat Azmi Beyler, halka bağlanmayı reddederek halk kültürünü hor görürler. Hâlbuki “*millî harsı hakir görmek ona kıymet vermemek tam manasıyla züppeliktir.*”⁶⁸

Yaşanan konuşmalar esnasında Batur Bey de bazı kelime ve fikirleri yabancılar. Batur Bey'in yabancı devletin bayrağı altında yaşamaktan duyduğu üzüntüyü dile getirmesine karşılık Azmi Bey, bunun çok da önemli olmadığını, tabiatta kurdukları çadırlarıyla, hayvanlarıyla özgür bir biçimde yaşadıklarını ifade ederken Batur Bey'in şaşkınlığı artar: “*Affedersin, o 'üzgür'ü ve 'doğa'yı anlamadım. Sıhhatli olduğumu mu kast ettin?*”⁶⁹ Azmi Bey, Türk devlet geleneğinde yer alan hürriyet – bayrak sembolizasyonunun verdiği hissiyattan yoksun oluşla, kültürel, idarî ve siyasî yabancılaşmayı deneyimler.

Batur Bey, Türkçe eğitimden, Türkçe yazılı ve görsel basın varlığının yoksunluğundan, sokakta Türkçe konuşamadıklarından, gençlerin ve çocukların tahsillerinin eksik kalmasından, toplu halde geleneklerini icra edemediklerinden dolayı anavatandan uzak olan bu bölgede esir hayatı sürdürdüklerini ifade eder. Sayılarının fazlalığına rağmen, yönetimde söz sahibi olamadıklarından dert yanan Batur Bey, yalnız kaldıklarını ve destek beklediklerini anlatır. Bunlara karşılık Azmi Bey, hapiste bulunmadıkları için esir sayılmayacaklarını ve bu saydıklarının abartı olduğunu iddia eder. Kendilerini bağımsız Türk devletinin temsilcisi konumunda kabul eden Türkmenlere karşı yabancılık hâlinde sabit kalmada direnç gösteren Azmi Bey, bölgedeki Türk nüfusunun yoğunluğuna inanmak istemez. Çadırda

⁶⁵ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 159.

⁶⁶ N. Hacıeminoğlu, *gös. yer.*

⁶⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Türk'e Doğru*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994, s. 18.

⁶⁸ Mehmet Fuad Köprülü, *Köprülü'nün Edebî ve Fikrî Makalelerinden Seçmeler*, Haz. Orhan Fuat Köprülü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1972, s. 74.

⁶⁹ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 160.

bulunan bir genç, Türkiye’de basılan Türk dünyası ile ilgili kitaplarda, bu bölgedeki Türk nüfusunun yedi milyon olduğunu, bu ülkenin resmî açıklamalarında dört milyon ifadesinin geçtiğine dikkat çekerek, Azmi Bey’e karşı durur: “Sizin lafınızı ettiğiniz rakam ya İngiliz, ya da Rus Dışişleri Bakanlığı’nın uydurmasıdır.”⁷⁰ Bu ifadeler, söz konusu ülkenin Afganistan olduğunu fikrini pekiştirir. Zira o bölgede uzun süreler boyunca İngiliz – Afgan ve Sovyet – Afgan savaşlarının cereyan etmiştir. Bölgede hâkimiyet kurmaya çalışan düşman ötekinin varlığının anılması, Azmi Bey’in bilgi referansları ve aidiyet odağı şeklinde algılanır. Gerçeğin reddinin Türkiye Cumhuriyeti sefirinin ağzından duyulması, Azmi Bey’in yabancılık hâlindeki ısrarlı duruşunu daha da sabit kılar.

Azmi Bey, bağımsızlık hayalleri ile dolup taşan Türkmen gençlerine şu öğütlerde bulunur:

*“-Boş ve tehlikeli hayaller! Bir diplomat olarak şunu öğütlerim: Hükûmetinize bağlı ve itaatli iyi bir vatandaş olmalısınız. Çıkarınız bu yoldadır. Uslu uslu otursanız, rahatınız da kaçmaz. Fakat böyle büyük düşler kurarsanız, bütün halkın başını derde sokarsınız! Romantik milliyetçilik devri geçmiştir. Önemli olan halkların barış ve kardeşlik içinde insanca yaşamalarıdır. Eğer ekonomik sorunlarınızı hallettiyseniz, keyfinizi bozmayın! Zaten dünya tek dil, tek kültür ve tek devlete doğru yönelmiş.”*⁷¹

Azmi Bey’in bu cümleleri, ABD’nin ve İngilizcenin dünya hâkimiyetini işaret eder. Millî kimlikten ve bilinçten yoksun konumdaki Azmi Bey, kültür emperyalizmine, kültürel kırım ve baskıya maruz kalan Türkmenleri sahiplenmek yerine, onların biyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi kistaslı yaşama razı olmalarını telkin eder. Ona göre Anadolu’daki halkların atası Eski Yunan’dır.⁷² Bu seviyedeki bir bürokratin Türk millî kimliğine yabancılaştırmadan da öte düşmanlığa doğru temayül gösteren tavırları, aydın yabancılaştırmasının son raddesidir. Romantik ve hayalcilerden nefret ettiğini belirten Azmi Bey, kendi fikirlerinin aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin de resmî telakkileri olduğunu dile getirir. Diyaloglarında devamında Türkiye Cumhuriyeti’nin “diğer Türkler” için yapabileceği hiçbir şey olmadığına dikkat çeken Azmi Bey, savunusunu barış ilkesiyle gerekçelendirir. Bu konuşmalardan sonra çadırda bulunan iki gencin oradan ayrılarak obanın ileri gelenlerinden Polat Bey’e hitaben şu cümleleri sarf etmesi, Azmi Bey

⁷⁰ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 161.

⁷¹ N. Hacıeminoğlu, *gös. yer.*

⁷² N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 166.

ve beraberindekilerin Türk kimliğine dair yabancılaşmalarını kendi ötekileri olan Türklük algısallığından sunar: “-*Polat Emmi, Türkiye Büyükelçiliğinden olduklarını ileri süren dört kişi gelmişti ya; bizce onlar casustur. Ne Türk’e, ne de Müslüman’a benzer tarafları var! Konuşma, kıyafet, tavır, oturuş...*”⁷³ Azmi Beylerin Türk ve Müslüman olduklarından emin olamayan gençler, onları bazı sorularla sınamak ister. Müslüman olup olmadıkları sorusuna karşılık Azmi Bey, laik oldukları cevabını verir. İslâm’ın şartlarını bilemeyen Azmi Beyler, kelime-i şهادet de getiremez. Dinî sorulardan sonra millî sorulara geçilir. “Türklerin atası kimdir?” sorusuna karşılık Azmi Bey’in “Büyük Atatürk” cevabı, kabul görmez. Gençlerin beklediği cevap Oğuz Kağan’dır. Türklerin yaratılış destanı sorusuna, İlyada cevabı veren Azmi Bey ve yanındakiler, giderek paniklemeye başlar. Obadakilere Türk olduklarını inandıramayan Azmi Beyler’den bunu kanıtlamaları istenir. Fakat bu, hiçbir şekilde mümkün olmaz. Şoförleri Süleyman’ın bütün sorulara tam olarak cevap vermesi ve bağlama çalıp türkü söylemesi, Azmi Beyleri kurtarır. Yazarın kurguda dizayn ettiği bu kurtuluş, ironiktir. Dikkate alınmayan, hor görülen şoförün kendilerini felaha erdirmiş olması, avamın Türk kültürünü ve dinî yaşayışını benliğinde barındırdığını, havas kesimin ise; Batılılaşma adı altında Türk kültürüne yabancılaştığını ve hatta düşmanlık ettiğini ve en nihayetinde kurutulmuşun halk kültürü ile gerçekleşeceğini gözler önüne serer.

Gerek *Yeni Bir Dünya*’nın Güngör Bey’i gerek *Sefir Bey*’in Azmi Bey’i, Müjgan Hanım’ı “*milli karakter*”⁷⁴den yoksun olduklarının farkında olamayıp yitik kişi konumuna gerilerler. Onların kültürel maceraları bir kültür değişimi değildir. “*Kültür değişmesini bir milletin kendi kültürünü bırakarak yabancı bir kültürü alması şeklinde anlamamak lazımdır. Kültürün özünü teşkil eden değerler, esas itibariyle değişmezler.*”⁷⁵ Fakat tipleşen bu hikâye kişileri, Türk kültürünün özünü teşkil eden değerleri kendi hayatlarının gündeminden çıkarırlar. Kendilerini değişip gelişme evresinde kabul eden bu tip aydınlar, ilksel, kökensel aidiyetlerini tanımaz olmak suretiyle, bilinçli bir yabancılaşma hâlini deneyimlemiş olurlar.

Sonuç

Türklük biliminde birçok kapsamlı ve nitelikli akademik çalışmaları ortaya koyan Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, edebî formda kaleme aldığı metinlerde de Türklük bilgisini temel bir izlek biçiminde konular. Zaman zaman eleştiri kıstası teşkil edilen Türklük bilgisinden yoksunluk, Türk

⁷³ N. Hacıeminoğlu, *age.*, s. 163.

⁷⁴ E. Güngör, *age.*, s. 129.

⁷⁵ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, 25. Baskı, İstanbul, 2009, s. 84.

aydının içinde bulunduğu yabancılaşma hâlinin temel kaynak noktası olarak belirlenir. Hacıeminoğlu, aydın yabancılaşması izleğini işlerken, genelde onların Türklük bilgisine olan uzaklıklarını kendi ağızlarından ifade ettirir. Söz konusu detay, metinleri teknik açıdan olumlu bir boyuta taşımakla birlikte; aydının içinde bulunduğu açmazın daha da somutluk kazanmasına da katkı sağlar. Böylece Türk aydını kendi ağzından ifade ettiği yabancılaşma hadisesini fark edebilecektir. Bunun sonucunda söz konusu yabancılaşma hâlinin sıyrılmaya gayretinin görünüm kazanması ihtimali gündeme gelecektir.

Hacıeminoğlu, Türk aydınının yabancılaşma hâlini, aidiyet hissi ile ilişkilendirir. Onları kendilerini Türk olarak hissetmediklerini, sadece Türkiyeli olduklarını ifade eder. Söz konusu aidiyet hissi hukuksal bir tanımlama gibi görünse de; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Türkiyelilik diye bir tanımlama yoktur. Bu detay, Türklük varlık alanına yabancılaşan aydının, mesnet noktalarını da ortadan kaldırır.

İki hikâyedeki aydın yabancılaşması odakları; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın politik yabancılaşması bağlamı bürokratik yabancılaşma, ana diline yabancılaşma, kültürel kimliğe yabancılaşma, sosyo-politik ve sosyo-kültürel yabancılaşma, kültür odaklı mekânsal yabancılaşma olarak belirginleşir. En nihayetinde çıkarımlanması gereken hususiyetler dizgesi; Türk ulusunu, milletini ve kültürünü *öteki* karşısında liyakatli, donanımlı bir biçimde temsil etmenin önemi temelinde görünüm kazanmaktadır. Zira kültürel kimliğin varlığını muhafaza etmek, *öteki* karşısında ona benzemekle değil, kendini tanımak ve ontolojik biçimde kültürler dünyasında konumlandırabilmekle mümkün olacaktır. Bu bakımdan Hacıeminoğlu'nun hikâyelerini, yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden büyükelçi, konsolos, ateşe, diplomat ve müsteşar unvanlı bürokrasi mensuplarının okuması, metnin şimdiki zamanda ses bulması anlamına gelecektir. -*Sefir Bey* isimli hikâyesini Türk Büyükelçi Müfit Özdeş'e ithaf etmesi bu kanımızı destekler.- Nitekim tezli metinleri kuran yazarların ilk amacı, zamanın prangalarından kurtularak her daim sözü ile değer üretebilmektir. Bu sebeple değerlendirilen metinleri, hem tarihsel süreç bağlamında hem de şimdiki zamanın sosyo-kültürel atmosferi bağlamında algılamak önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelmesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- Argunşah, Hülya, “Millî Edebiyat Dönemi”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Ramazan Korkmaz, Grafiker Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s. 183-236.
- Assmann, Jan, *Kültürel Bellek*, Çev. A. Tekin, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, *Türk'e Doğru*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2015.
- Bilgin, Nuri, *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, Ankara, 2007.
- Ceritoğlu, Murat, “Necmettin Hacıeminoğlu Hoca'nın Fikir Dünyası”, *Türkiz*, Y. IV, S. 19, 2013, s. 69-76.
- Durmuş, Mitat, *Ömer Seyfettin'in Anlatılarında Kendilik Bilinci ve Öteki*, Fenomen Yayınları, 2. Baskı, Erzurum, 2020.
- Eagleton, Terry, *İdeoloji*, Çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2011.
- Enginün, İnci, “Halide Edip ve Halk Kültürü”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2012, s. 355-373.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1970.
- Güngör, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 17. Baskı, İstanbul, 2011a.
- Güngör, Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, 21. Baskı, İstanbul, 2011b.
- Güvenç, Bozkurt, *Kültürün ABC'si*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Milliyetçilik, Ülkücülük ve Aydınlar*, Töre Devlet Yayınları, Ankara, 1976.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Yeni Bir Dünya*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2004a.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Millet ve Aydınlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004b.

- Hacıeminoğlu, Necmettin, “Türk İllerinden Hatıralar”, *Devler Konuşuyor*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008, s. 227-255.
- Harvey, William John, “Romanda Sosyal Ortam”, *Roman Teorisi*, Ed. Philip Stevick, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 176-194.
- Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2005.
- Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2006.
- Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, 25. Baskı, İstanbul, 2009.
- Kiraz, Sibel, “Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, 2011, s. 147-169.
- Korkmaz, Ramazan, “Yeni Türk Edebiyatına Giriş”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Ramazan Korkmaz, Grafiker Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s. 13-42.
- Köprülü, Mehmet Fuad, *Köprülü'nün Edebî ve Fikrî Makalelerinden Seçmeler*, Haz. Köprülü, Orhan Fuat, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1972.
- Meriç, Cemil, “Kültürümüzde Yabancılaşma”, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2006, s. 280-286.
- Moran, Berna, “Peyami Safa'nın Romanlarında İdeolojik Yapı”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, 22. Baskı, İstanbul, 2010, s. 219-236.
- Özdeş, Müfit, “Amerikan elçisinin adamlarına tüfek çevirttim yarım saat kimildamadan beklettim”, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/amerikan-elcisinin-adamlarina-tufek-cevirtilim-yarim-saat-kimildamadan-beklettim-18011400>. (Erişim Tarihi 01.05.2020).
- Özkan, Mustafa, “Necmettin Hacıeminoğlu”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 502-503.
- Schnapper, Dominique, *Sosyolojisi Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, Çev. A. Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.
- Stevens, Anthony, *Jung*, Çev. A. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- Timuçin, Afşar, “Yabancılaşma Sorununa Genel Bir Bakış”, *Felsefe Dünyası*, S. 5, 1992, s. 16-23.
- Topaloğlu, Yüksel, *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Hayatı, Eserleri, Edebî ve İlmî Şahsiyeti ve Yeni Bir Dünya Hikâye Kitabının Tahlili*, Trakya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Edirne, 1996.

- Topaloğlu, Yüksel, “Vefatının İkinci Yıldönümünde Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu”, *Türk Kültürü*, Y. XXXVI, S. 423, 1998, s. 385-392.
- Topaloğlu, Yüksel, “Yeni Bir Dünya’nın ‘Gülçehresi’”, *Kardaşlık*, Y. IV, S. 13, 2002, s. 35-38.
- Topaloğlu, Yüksel, “Necmettin Hacıeminoğlu ve Türk Aydını”. *Türkiz*, Y. VI, S. 31, 2015, s. 41-64.
- Topaloğlu, Yüksel, “Genç Ülkü Adamı Necmettin Hacıeminoğlu Peyami Safa ile Tanışıyor”, *Türk Yurdu*, Y. CV, S. 351, 2016, s. 30-32.
- Topaloğlu, Yüksel “Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu - Hayatı, İlmî, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri”, *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı*, Ed. Ali İhsan Öbek-Yüksel Topaloğlu-Oğuzhan Durmuş, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 11-74.
- Tosun, Necip, *Modern Öykü Kuramı*, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2014.
- Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri-Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, Altınordu Yayınları, Ankara, 2015.